

ESSAY

Machtsbalans

Formuleer een nieuwe agenda
voor democratische vernieuwing

door **Martijn Visser**

n een tijd waarin het vertrouwen in de politiek historisch laag is, zou je haast vergeten dat de democratie dit jaar feestviert: honderd jaar geleden waren de eerste Tweede Kamerverkiezingen met algemeen kiesrecht. In 1922 mochten voor het eerst alle volwassen mannen en vrouwen in Nederland naar de stembus. Dit honderdjarig jubileum – dat vooralsnog niet bepaald uitbundig wordt gevierd – is een uitgelezen moment om de democratiseringsagenda van morgen te formuleren.

Wie anno 2022 de balans opmaakt van een eeuw aan democratische vernieuwing ziet dat de tijd niet heeft stilgestaan: zo zakte de stemgerechtigde leeftijd van 25 naar 18 jaar. Kregen eindelijk ook de vele inwoners in de voormalige koloniën kiesrecht en groeide de Tweede Kamer van 100 naar 150 vertegenwoordigers. De burger is bovendien mondiger dan ooit, inspiratieinitiatieven zijn lokaal aan de orde van de dag en 70 procent van de Nederlanders heeft vertrouwen in de democratie.

Maar daar staat tegenover dat veel voorstellen voor verdere democratisering van staatscommissies, wetenschappers en betrokken burgers op de plank zijn blijven liggen. De gekozen burgemeester, stemrecht voor 16-jarigen, constitutionale toetsing – ze zijn er nog altijd niet. Te vaak botsten pogingen om mensen meer zeggenschap op 'de taale zucht naar zelfbehoud van de gevestigde orde', zoals Hans van Mierlo dat ooit treffend omschreef.

De geschiedenis van het Nederlandse referendum is daarvoor exemplarisch. Een ruime meerderheid van de mensen is voorstander, en ook veel wetenschappers bevelen het referendum aan als een instrument om de bij tijd en wijle gebruikelijke vertegenwoordiging van het parlement te kunnen corrigeren. Maar steeds als de politiek bereid lijkt mensen meer inspraak te geven met een referendum, wordt die mogelijkheid op het laatste moment de pas af gesneden. In 1999 tijdens de Nacht van Wiegel. In 2018, met de intrekking van het raadgevend referendum. En afgelopen zomer, toen een meerderheid in de Kamer het bindend correctief referendum wéér wegstemde.

Ner als bij veel andere democratiseringsvoorstellen schuilt achter de argumenten tegen het referendum een irrationele vrees voor het volk. Mensen zouden te emotioneel of simpelweg 'te dom' zijn om mee te doen aan het politieke spel. Te veel inspraak van de onwetende of boze burger zou een gevaar zijn voor de democratie. Deze angst voor het volk werd pijnlijk zichtbaar in september 2020, toen de Kamer op initiatief van de ChristenUnie een torenhoge uitkomsttrampel aan het referendumvoorstel toevoegde. In de praktijk zou die zelden of nooit zijn gehaald. Zo houdt de politiek de burger op afstand.

Ondertussen groeit het aantal mensen dat is afgehaakt van de politiek. Zo stemde de helft van de kiesgerechtigden niet met de gemeenteraadsverkiezingen, is slechts 2,8 procent van de Nederlanders lid van een politieke partij en heeft bijna 80 procent van de mensen geen vertrouwen in dit kabinet. In hun recente bericht over burgerspectieven stelde het Sociaal Cultureel

Planbureau: 'Veel mensen hebben een gevoel van verwaarlozing door het gebrek aan een luisterend oor van een politiek die vooral op machtsbehoud gericht is en (daardoor) besluiten neemt waarin mensen zich niet kunnen vinden of niet de grote problemen oplost.'

Geen onwetendheid of rancune dus, maar verwaarlozing. Natuurlijk, er is een kleine groep kwaadwillende mensen. En we moeten hard optreden tegen de rechts-extremisten, complottenkers en populistische stemmingmakers die de democratie ondermijnen. Maar de meeste burgers zijn niet boos, maar machteloos. Ze hebben de indruk dat hun stem geen verschil maakt, ze herkennen zich niet in de politici die de besluiten nemen en ze merken dat ze niet worden vertrouwd door de overheid.

Wanneer onbehagen en onvrede voortkomen uit een gevoel van onmacht, ligt het voor de hand die machtsbalans in evenwicht te brengen. Maar het referendum van de baan is het tijd voor nieuwe pogingen. Het kabinet lijkt dit ook langzaam te beseffen. Zo ligt een wetsvoorstel klaar om het kiesstelsel zo te wijzigen dat de persoonlijke voorkeur van de kiezer een grotere invloed krijgt op wie in de Kamer komt. Deze zomer kwam minister Franc Weerwind bovendien met een plan om constitutionele toetsing mogelijk te maken en zo de rechtsbescherming van de burgers te verbeteren. En minister Rob Jetten is voornemens begin 2023 een burgerforum te organiseren over klimaatbeleid, zodat mensen vanuit de hele samenleving met elkaar kunnen bepalen wat nodig is om de klimaatdoelen te halen.

Maar meer is nodig. Zo is de Tweede Kamer nog altijd één van de kleinste en meest onderbezette Kamers in Europa. Dus vergroot de Tweede Kamer met meer zetels en meer inhoudelijke ondersteuning voor een betere vertegenwoordiging. Ander voorbeeld: investeer in de lokale en regionale journalistiek, van oudsher een cruciale schakel tussen burger en bestuur, maar nu op sterven na dood. En denk groot. Experimenteer bijvoorbeeld met stemrecht voor zeeistenlarigen. Onder meer België, Duitsland en Oostenrijk doen dit al. Of geef het burgerforum een permanente plek in onze democratie, bijvoorbeeld door het te verplichten voor wetgeving op bepaalde belangrijke of gevoelige onderwerpen.

Deze voorstellen passen in de traditie van een democratisering van de samenleving, waar conservatieven wantrouwend tegenover staan, maar waar hervormingsgezinde democraten juist voor op de bres springen. Dat was honderd jaar geleden het geval toen het algemeen kiesrecht voor het eerst in de praktijk werd gebracht, en dat blijft de opdracht aan alle sociaal-liberalen in de Kamer. Immers, in de woorden van Hans van Mierlo: "Wil D66 de moeite van het bestaan blijven, dan moet het blijven kiezen voor de noodzaak van ingrijpende vernieuwing van de politieke cultuur." ■

Marlijn Visser is medewerker van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66. jammielostichting@d66.nl

